

Eric Williams

Kapitalisme en slavernij

Vertaald door Fannah Palmer

Met een inleiding van Pepijn Brandon

Uitgeverij Van Oorschot
Amsterdam

Inhoud

7	<i>Inleiding. Geschiedenis als antikoloniaal statement</i> door Pepijn Brandon
17	<i>Voorwoord</i>
21	Hoofdstuk 1 – De oorsprong van zwarte slavernij
51	Hoofdstuk 2 – De ontwikkeling van de zwarte slavenhandel
74	Hoofdstuk 3 – Britse commercie en de trans-Atlantische driehoekshandel
111	Hoofdstuk 4 – Het handelsbelang in West-Indië
125	Hoofdstuk 5 – Britse industrieën en de driehoekshandel
136	Hoofdstuk 6 – De Amerikaanse Revolutie
155	Hoofdstuk 7 – De ontwikkeling van het Britse kapitalisme, 1783-1883
165	Hoofdstuk 8 – De nieuwe industriële orde
186	Hoofdstuk 9 – Het Britse kapitalisme en West-Indië
203	Hoofdstuk 10 – Het commerciële deel van de staat en de slavernij
213	Hoofdstuk 11 – De ‘Heiligen’ en de slavernij
233	Hoofdstuk 12 – De slaafgemaakten en de slavernij
247	Hoofdstuk 13 – Conclusie
251	<i>Noten</i>
309	<i>Bibliografie</i>

Inleiding

Geschiedenis als antikoloniaal statement

Het komt niet vaak voor dat de herdruk van een klassieke tekst tachtig of negentig jaar na de oorspronkelijke verschijning alsnog op de bestsellerlijsten belandt. Toch gebeurde dit in de afgelopen jaren niet één, maar twee keer. In de zomer van 2020, op de vleugels van de wereldwijde Black Lives Matter-protesten naar aanleiding van de moord op George Floyd, bereikte Anton de Koms antikoloniale werk *Wij slaven van Suriname* eindelijk het grote Nederlandse publiek dat het boek altijd al had verdiend. Ruim een jaar later gebeurde aan de andere kant van de Noordzee iets vergelijkbaars met Eric Williams' klassieker *Kapitalisme en slavernij*. De *Penguin Classics*-editie van de in 1944 voor het eerst verschenen tekst kwam in de week na heruitgave binnen op plaats vijf van de bestsellerlijst van de *Sunday Times*. Zowel *Wij slaven van Suriname* als *Kapitalisme en slavernij* werden toen zij voor het eerst uitkwamen genegeerd of verguisd. Hun postume bestsellerstatus sluit aan bij de zoektocht naar een nieuw begrip van een verleden van kolonialisme, slavernij en racisme, gedreven door de diepe sporen die dit verleden nalaat in het nu.

Williams schrijft aan het slot van zijn betoog dat historici 'de geschiedenis creëren noch sturen'. Het kan goed zijn dat hij dit daadwerkelijk meende, maar toch is het moeilijk te geloven dat Williams zich in het geheel niet bewust was van zijn eigen rol als maker van de geschiedenis. Hij werd geboren op Trinidad in 1911, toen het eiland nog een Britse kolonie was. Op basis van zijn schoolprestaties ontving hij een beurs om in Oxford te gaan studeren. De basis voor *Kapitalisme en slavernij* is de dissertatie die Eric Williams daar in 1938 verdedigde. De sfeer op de universiteit ervoer hij als vijandig, maar hij vond aansluiting bij de groep prominente tegenstanders

van het kolonialisme die zich toen in Londen bevonden. Onder hen waren de denkers en activisten C.L.R. James en George Padmore, beiden net als Williams afkomstig uit Trinidad. Hij raakte met hen bevriend, en Williams beschouwde C.L.R. James zelfs lange tijd als mentor. Padmore was in de tijd van hun ontmoeting al een van de prominentste gezichten in de internationale strijd voor zwarte bevrijding. Als communist had hij leiding gegeven aan de International Trade Union Committee of Negro Workers. Uit teleurstelling over de manipulatieve manier waarop de Sovjet-Unie gebruikmaakte van de antiekoloniale strijd had hij zich afgekeerd van het stalinistische communisme en werd hij een prominente verdediger van het Pan-Afrikanisme. James had zich in dezelfde tijd al ontpopt als toneelschrijver, cultuurcriticus en briljant historicus van de Haïtiaanse Revolutie. Politiek gezien was ook hij teleurgesteld in de houding van de Sovjet-Unie, maar hij koos een andere richting. Hij werd een rebelse en dissidente aanhanger van de verbannen Russische revolutionair Trotski. Dit veroordeelde James bijna per definitie tot de politieke marges.

Voor de jongere Williams moet het als een geweldig voorrecht gevoeld hebben om zo nauw in contact te staan met denkers en activisten met de status van Padmore en James. Tegelijkertijd is het goed mogelijk dat juist hun nabijheid hem ertoe bracht enige afstand te houden tot linkse (marxistische) bewegingen. Wel dompelde hij zich onder in een uitgesproken antiekoloniaal milieu. In Engeland bezocht hij bijeenkomsten waar leiders van de naoorlogse dekolonisatie als Kwame Nkrumah, Jomo Kenyatta en Jawaharlal Nehru spraken. Na de dekolonisatie stonden zij aan het hoofd van respectievelijk onafhankelijk Ghana, Kenia en India.

Na de afronding van zijn proefschrift vertrok Williams naar de Verenigde Staten, waar hij een baan vond aan de historisch Afro-Amerikaanse Howard University in Washington DC. Van daaruit reisde hij door het Caribisch gebied, kwam in contact met kritische denkers op Cuba en Puerto Rico, en schreef een aantal vernietigende artikelen en pamfletten over de erfenissen van slavernij en kolonialisme op de Caribische eilanden. *Kapitalisme en slavernij* was in feite de combinatie van het historische onderzoek uit zijn dissertatie en de kritische inzichten die hij in de jaren daarop in di-

recte nabijheid van het Caribische onafhankelijkheidsstreven had opgedaan.* Williams' denken deelde een aantal belangrijke karaktertrekken met dat van de groep Caribische radicale denkers met wie hij direct of indirect in contact stond, inclusief Anton de Kom. Er zijn geen aanwijzingen dat Williams De Kom kende, maar het is goed mogelijk dat hij in 1934 De Koms korte maar scherpe veroordeling van het Nederlandse kolonialisme in *The Negro Worker* had gelezen:

What has Dutch Imperialism achieved in Dutch Guiana in the centuries of so-called culture and civilization? The answer: The mass of natives of Dutch Guiana in the towns and on the plantations; the Asiatic workers who come to the colony as contract labourers from British India and Indonesia, are subjected to the most miserable condition of hunger and starvation.**

Kenmerkend voor de Caribische kritiek in deze periode was dat zij over koloniale grenzen heen keek en de wortel van armoede, onderdrukking en racisme zocht in een gedeelde geschiedenis van slavernij en kolonialisme. Al deze intellectuelen gebruikten linkse, vaak marxistische begrippen zoals kapitalisme of klassenstrijd, maar bekritiseerden ook de nauwe Eurocentrische interpretatie van deze begrippen in de linkse beweging. Vanuit de Caribische geschiedenis en de eigen Caribische identiteit zochten zij manieren om de historische verbondenheid van ras, klasse en uitbuiting beter te begrijpen.

Ondanks de frontale aanval op de gewelddadige geschiedenis van het kolonialisme in *Kapitalisme en slavernij* behoorde Williams niet tot de radicalere vleugel van deze groep. Anders dan bijvoorbeeld James of De Kom was hij ervan overtuigd dat het mogelijk zou zijn voor de Caribische landen om een eigen plaats te veroveren binnen

* Deze stelling werkte ik eerder uit in Pepijn Brandon, 'From Williams's Thesis to Williams Thesis: An Anti-Colonial Trajectory', *International Review of Social History* 62:3 (2017) 305-327.

** Anton de Kom, 'Starvation, Misery and Terror in Dutch Guyana', *The Negro Worker*, Jaargang 4, nummer 2 (juni 1934) 19.

een kapitalistisch geordende wereld. Maar de voorwaarde daarvoor was wel onafhankelijkheid. Dat is waar Williams zich zonder terughoudendheid voor inzette, en in 1962 werd hij de eerste premier (later president) van onafhankelijk Trinidad en Tobago.

Tegen de Oxford-school

De kracht waarmee denkers als Williams, James of De Kom spreken tot onze tijd kan niet los worden gezien van de wijze waarop zij het verleden verbonden aan hun eigen tijd – de jaren dertig en veertig van de twintigste eeuw. Williams maakt dit verband duidelijk in de allereerste zin van *Kapitalisme en slavernij*: ‘Toen Columbus in 1492 namens de Spaanse monarchie uitvoer en de Nieuwe Wereld ontdekte, zette hij de langdurige, bittere internationale concurrentiestrijd om koloniaal bezit in gang waar vierenhalf eeuw later nog steeds geen oplossing voor gevonden is.’ Waar De Kom het verleden van slavernij poëtisch hersmeedt tot een ode aan ‘Sranang mijn vaderland’, is het instrument van Williams dat van de afstandelijke ontleding. De keuze daarvoor was welbewust. De Oxford-laureaat gebruikte zijn koel-materialistische benadering van de slavernij als stormram tegen de sentimentele aanhankelijkheid aan het idee van *Empire* van het Britse historische establishment. Ondanks al hun claims op objectiviteit, feitelijkheid en wetenschappelijke distantie waren de professoren bij wie Williams in 1938 zijn dissertatie verdedigde diep toegewijd aan het koloniale project – in de manier waarop zij de geschiedenis schreven, maar vaak ook als leden van allerlei koloniale commissies. Zij erkenden dat er in dit koloniale verleden ‘fouten’ waren gemaakt, zoals het grootschalige gebruik van slavernij, maar vierden daartegenover de ‘rationele’ en ‘progressieve’ kant van het kolonialisme.

De belangrijkste triomf volgens deze liberale verdediging van het kolonialisme was de afschaffing van de slavenhandel en later ook van de slavernij door de Britse staat aan het begin van de negentiende eeuw. Het ontlokte Williams de sarcastische opmerking dat ‘Britse historici het haast omschreven alsof Groot-Brittannië de zwarte slavernij alleen had geïntroduceerd voor het genoeg om haar ook weer af te schaffen’. Williams zette hier een streng economische interpretatie tegenover. De trans-Atlantische slavenhandel

Voorwoord

Dit onderzoek doet een poging om de relatie tussen het vroege kapitalisme – met als voorbeeld dat van Groot-Brittannië – en de zwarte slavenhandel, de zwarte slavernij en de algehele koloniale handel van de zeventiende en achttiende eeuw in een historisch perspectief te plaatsen. In elk nieuw tijdperk herschrijft men de geschiedenis, maar in dit tijdperk vooral: bepaalde gebeurtenissen dwingen ons onze opvattingen over de geschiedenis, en over economische en politieke ontwikkelingen, opnieuw te evalueren. Het verloop van de industriële revolutie wordt min of meer juist behandeld in een breed aanbod van zowel populaire als academische literatuur en de lessen die we daaruit kunnen halen zijn al behoorlijk geworteld in het bewustzijn van de hoogopgeleide klasse, en in dat van degenen die verantwoordelijk zijn voor de vorming en sturing van geïnformeerde meningen. Er is ook veel informatie vergaard en er zijn veel boeken geschreven over de periode die voorafging aan de industriële revolutie. Echter zijn de wereldwijde, onderling verbonden aard van de handel van die periode, het directe effect ervan op de ontwikkeling van de industriële revolutie, en de achtergelaten erfenis – zelfs voor hedendaagse generaties – nog niet in een compact en tegelijkertijd omvangrijk perspectief geplaatst. Dit onderzoek is daar een poging toe, maar probeert eveneens de economische oorsprong aan te duiden van bekende sociale, politieke en zelfs intellectuele stromingen.

Dit boek is echter geen betoog; het bevat geen ideeën of interpretaties. Het is louter een economisch onderzoek naar de rol van de zwarte slavernij en slavenhandel in het vergaren van het kapitaal waarmee de industriële revolutie in Engeland werd gefinancierd, en naar de rol van het volgroeide industriële kapitalisme in het af-

schaffen van het slavernijsysteem. Daarom is het in de eerste plaats een onderzoek naar de economische geschiedenis van Engeland, en in de tweede plaats naar de West-Indische en de zwarte geschiedenis. Het is geen onderzoek naar het slavernijsysteem, maar een onderzoek naar de bijdrage van de slavernij aan de ontwikkeling van het Britse kapitalisme.

Er is veel erkenning verschuldigd. De medewerkers van de volgende instellingen hebben me heel goed en vriendelijk geholpen: het British Museum; het Public Record Office; de India Office Library; de West India Committee; de Rhodes House Library in Oxford; de Record Office van de Bank of England; de British Anti-Slavery and Aborigines Protection Society; het Friends' House in Londen; de John Rylands Library in Manchester; de Public Library in Liverpool; het Wilberforce Museum in Hull; de Library of Congress; de Biblioteca Nacional in Havana; en de Sociedad Económica de Amigos del Pais in Havana. Ik wil graag de Newberry Library in Chicago bedanken voor hun hartelijkheid, omdat ze het mij mogelijk hebben gemaakt om, door middel van interbibliothecair leenverkeer met de Howard University Founders' Library, Sir Charles Whitworths waardevolle statistieken in te zien over de 'State of the Trade of Great Britain in its imports and exports, progressively from the year 1697-1773'.

Mijn onderzoek werd mogelijk gemaakt door verschillende beurzen: de overheid van Trinidad verstrekke een eerste beurs; Oxford University kende mij twee Senior Studentships toe; het Beit Fund voor onderzoek naar de Britse koloniale geschiedenis stelde twee beurzen beschikbaar; en de Julius Rosenwald Foundation kende mij fellowships toe in 1940 en 1942. Professor Lowell J. Ragatz van George Washington University in Washington DC, professor Frank W. Pitman van Pomona College in Claremont, Californië, en professor Melville J. Herskovits van Northwestern University waren zo vriendelijk het manuscript te lezen en hebben veel suggesties gedaan. Mijn senior collega aan Howard University, professor Charles Burch, deed hetzelfde. Doctor Vincent Harlow, die nu als Rhodes Professor of Imperial History aan de University of London werkt, heeft mijn doctorale proefschrift aan Oxford begeleid en was altijd zeer behulpzaam. Tot slot heeft mijn vrouw mij

zeer geholpen met het maken van aantekeningen en het uittypen van het manuscript.

Eric Williams
Howard University
Washington DC
12 september 1943